

önsöz

Ж

Türkçe Basıma Önsöz Gayatri Chakravorty Spivak

Asya, Afrika, Avrupa ile ABD'nin çeşitli yerlerinde ve Kanada'da benimle gerçekleştirilmiş söyleşileri bu derlemede bir araya getirme fikri için Soner Torlak'a çokça teşekkür borçluyum. Uluslararası akademik camia Türkiye'deki meslektaşlarının cesaretine hayranlık duyuyor ve 1980'lerin ortasından başlayıp 2016'ya uzanan bu karşılıklı paylaşımların, birlikte yapacaklarımızın teminatı olacağını umuyorum.

Hepimizin bildiği üzere, söyleşiler soru soranın ilgileri üzerine kurulur ve burada seçilen söyleşiler de öyle. En erken tarihli söyleşi olan "Açık Uçluluğun Pratik Siyaseti", (2000 sonrasında Derrida ile girdiği işbirliğinin ardından Jürgen Habermas tarafından tanımlandığı biçimiyle) bir praksis felsefesi olarak yapısökümün etkisindeki ve 1984'te Bangladeş'te başlamış olan ve bugün artık, daha aktivist yolum olarak gördüğüm şeye ilişkin kanaatlerim üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu kanaatler çalışma ilerledikçe daha da ayrıntılı hale geldi ve hatalarımdan ders aldım. Esasen bir yandan uluslararası akademinin üst kademelerindeki, uluslararası sivil toplumdaki ve Birleşmiş Milletler'deki söylemi paylaşırken, kendi aktivizm deneyimimden aldığım derslerden biri, elit söylemin dünyanın sözüm ona demokrasilerindeki en geniş nüfus kesimlerinden ayrıştırılmış olduğunun farkına varmanın öneminin, eğer maduna dair bir yaklaşım geliştirmekte ciddiyssek, mutlak suretle kendi hatalarımızın farkına varmayı öğrenmemizi gerektirdiğidir.

Aslında New Nation Yazarlar Konferansı'nda gerçekleştirilen 1992 tarihli söyleşi bunun ciddi bir örneğidir ve bu derlemenin okurlarına Premesh Lalu editörlüğündeki *Remains of the Social* (yayına hazırlanıyor) ile Rubby Dhunpath editörlüğündeki *A Critical Response to Curriculum Reform in Higher Education: Undoing Cognitive Damage* (yayıma hazırlanıyor) adlı kitaplardaki makalelerimi de öneriyorum. Bu kitaplar çıkana kadarki zamanda ise Joan Vincent editörlüğündeki *The Anthropology of Politics: A Reader in Ethnography, Theory, and Critique*'e (Oxford: Blackwell, 2002) başvurulabilir. Bulan Lahiri'yle gerçekleştirdiğimiz söyleşi, Hindistan'daki en önemli İngilizce günlük yayınlardan birinde yer aldı ve bugün New York'ta yaşayan Kenyalı-Hintli bir diasporik olan Shailja Patel ile gerçekleştirdiğimiz söyleşi ise ulus-devlet ile diasporası arasındaki farkı ortaya koyuyor; halihazırdaki istisnai konumuna rağmen, diasporik kişinin sesi –her biri kendi sınıfsal kümelenmeleriyle birlikte– neo-patrimonyal postkolonyal ulus-devletin sesinin yerine geçiyor. Rahul Gairola ve Eduardo Carvalho da sorularını elit ABD akademisinin radikal diasporikleri olarak soruyorlar.

Nazish Brohi ile gerçekleştirdiğimiz söyleşi ise bana özellikle ilginç geliyor çünkü bu söyleşi, her ne kadar ülkelerimiz Keşmir üzerine oldukça kirlili bir savaşa bulaşmışsa da (ki bu konuda Tarık Ali'nin *Kashmir: The Case for Freedom*, New York: Verso, 2011 halen ilginç bir kaynak metin olarak mevcuttur), Hindistan ile Pakistan arasında entelektüel dayanışmanın olanaklarını gösteriyor. Nihayet, Steve Paulson ile gerçekleştirdiğimiz söyleşi, çemberi kapatıyor ve bir praksis felsefesi olarak yapı-sökümün kullanışlılığına ilişkin anlayışımı ortaya koyuyor.

Umarım bu kitap Türkiyeli geniş bir okur kitlesi açısından yararlı olur. Yine umarım ki hepimiz yakın zamanda daha iyi bir dünyaya şahit oluruz.

Gayatri Chakravorty Spivak

eleştirel yakınlık

Eleştirel Yakınlık

Steve Paulson*

Bugünden bakınca yapısökümün güçlü olduğu günler bir başka çağa ait nadir bir kalıntı, kabarık saçlar ve paraşüt pantolonlar gibi modası geçmiş bir şey gibi görünüyor. Yine de yapısökümün özündeki itici güç –metin ile anlam arasındaki ilişkiyi açmak ve Batı entelektüel geleneğinin gizli önyargılarına dönük eleştiri– bu hareketin bir zamanlar ne kadar heyecan verici olduğunu kolayca unutturacak denli modern akademik hayatın derinliklerine gömülmüş durumda. Bu yıl [2016] Johns Hopkins University Press, yapısökümün kurucu metinlerinden Jacques Derrida'nın *Gramatoloji*'sinin¹ yeniden gözden geçirilmiş 40. yıldönümü baskısını yayımlayarak yapısökümün dayanaklarına dönük kamusal bir tartışma başlattı. Kitap, kitabın ilk çevirmeni Gayatri Chakravorty Spivak'ın gözden geçirilmiş çevirisiyle çıktı.

Spivak bugün bir akademik süperstar – üretken bir akademisyen ve Columbia Üniversitesi'nde karşılaştırmalı Edebiyat ve Toplum Enstitüsü'nün kurucusu. Spivak, Derrida'nın metninin çevirisine ilk başladığında henüz 20'li yaşlarının ortasındaki tanınmayan bir akademisyendi – kendi sözleriyle, "bu genç Asyalı kız" Amerikan

* Steve Paulson, Wisconsin Halk Radyosu'nda ulusal ölçekte yayımlanan *To Best of Our Knowledge* programının yapımcısı, *Atoms and Eden: Conversation on Religion and Science* (Atomlar ve Cennet Bahçesi: Din ve Bilim Üzerine Konuşmalar) kitabının yazarıdır. Bu söyleşi 29 Temmuz 2016'da "Critical Intimacy: An Interview with Gayatri Chakravorty Spivak", başlığıyla *Los Angeles Review of Books*'ta yayımlandı.

¹ Bkz. Jacques Derrida, *Gramatoloji*, Çev. İsmet Birkan, Bilgesu Yayıncılık, 2011

akademik çevresinin tuhaf dünyasında yolunu bulmaya çalışıyordu. Spivak aynı zamanda en alışılmadık çevirmenlerden biri. Felsefe alanında hiçbir resmi eğitimi yok ve ne İngilizce ve ne de Fransızca ana dili; bu anlamda Spivak'ın çevirisi, bu türden karmaşık bir yüksek kuram çalışmasını çevirmek adına gözü pek –ve inanılmaz– bir projeydi. Spivak kitabı çevirmekle kalmadı; bir de Derrida'yı yeni bir edebiyatçı akademisyen nesline tanıtan monografi uzunluğunda bir önsöz kaleme aldı.²

Spivak, izleyen yıllarda, birbirinden oldukça farklı gibi görünen pek çok ayrı kariyer oluşturacaktı. Önde gelen bir feminist Marksist oldu ve ardından "*Madun Konuşabilir Mi?*"³ başlıklı ufuk açıcı makalesiyle postkolonyal çalışmaları başlattı. Fakat Spivak bir fildişi kule entelektüelinden de fazlası. Memleketi ve on yıllardır çalışma yürüttüğü Hindistan'da okuryazar olmayan öğrenciler için ilkokullar kurdu. Bir yandan Batı Bengal'de kırsal bölgelerde yaşayan çocuklara demokratik yönetim öğretirken, diğer yandan bir şekilde Birleşik Devletler'in seçkin üniversitelerinden birinde lisans öğrencilerine eleştirel kuram öğretmeyi başardı. Kuram ile praksisin tek bir kişide bu derece harmanlanması nadir görülen bir şeydir.

Bugün 70'li yaşlarının ortasında olan Spivak, yerküreyi kat eden bir entelektüel olarak yoğun programını sürdürüyor. Spivak ile Lagos ziyaretinin hemen ardından Londra ve Paris'te yapacağı konuşmalardan önce konuştuk. Onunla Derrida ile arkadaşlığından ilgisini madunlara yönelten trajik aile hikâyesine, aydınların sorumluluğundan beşeri bilimlerdeki krize uzanan geniş bir sohbet gerçekleştirdik.

✱

² Bkz. Gayatri Chakravorty Spivak, *Gramatoloji'ye Önsöz*, Çev. İsmail Yılmaz, Bilgesu Yayıncılık, 2014.

³ Bkz. Gayatri Chakravorty Spivak, *Madun Konuşabilir Mi?*, Çev. Dilek Hattatoglu, Emre Koyuncu, Gökçen Ertuğrul, Dipnot, 2016.

Derrida'nın Gramatoloji kitabının 40. yıldönümü baskısını henüz yayınladınız. Bu kitabın gözden geçirilmiş yeni bir çevirisine neden ihtiyacımız var?

Gramatoloji'yi çevirdiğimde ne Derrida'nın kim olduğunu biliyordum ne de onun düşüncesine dair herhangi bir fikrim vardı. Kitabı tanıtmak ve çevirmek adına elimden geleni yaptım ve fazlasıyla hoşuma giden biçimde çokça da tutuldu. Gelgelelim, Derrida'yla birlikte ve onun üzerine çalıştığım bir ömür sonunda bugün, bu olağanüstü düşünür hakkında okurlarıma daha fazla şey söyleyebilecek durumdayım, bu nedenle yeni baskıya bir son söz ekledim. *Gramatoloji*'nin yeni baskısı, eksikleri giderilmiş bir yeni metinden ziyade, dolu dolu geçen bir yaşama ilişkin bir tür anma denebilir.

Derrida'nın kitabına dönük kavrayışınız, kitabı ilk çevirdiğinizden bu yana geçen kırk yılda değişti mi?

Adım adım. Çeviriye başladığımda, "Avrupa-merkezcilik" üzerine olan kitabının⁴ ne kadar kritik bir eser olduğunu fark edemiştim çünkü 1967 yılında bu kelime pek yaygınlaşmamıştı. Derrida, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce doğmuş Cezayirli bir Yahudiydi ve Batı felsefesiyle fiilen içeriden karşılaşmış biriydi. Keskin bir zekâya sahipti ve Batı felsefesinin Avrupa-merkezciliğini ele alıyordu. O zamanlar bu olguyu bugün olduğu kadar fark ettiğimi düşünmüyorum. Yine onu, o zamanlar bana bu denli açık görünmeyen biçimde sadece nasıl okumamız gerektiğine değil, aynı zamanda nasıl yaşamamız gerektiğine dönük olarak da kat edilen bir hat olarak anlıyorum. Bugün Hegel hakkında da o zamanlarda bildiğimden biraz daha fazlasını biliyorum, böylece bazı bağlantılar da kurabildim.

O halde bu kitabı temelde Batı felsefesine dönük bir eleştiri olarak mı görüyorsunuz?

⁴ Bkz. Jacques Derrida, *The Other Heading: Reflections on Today's Europe*, Indiana University Press, 1992.

Yapısökümün meselesi de budur, değil mi? Sadece yıkım değildir. Aynı zamanda inşadır da. Bir eleştirel mesafe değil, eleştirel yakınlıktır. Dolayısıyla aslında içeriden konuşuyorsunuzdur. Yapısöküm budur. Hocam Paul de Man bir keresinde bir başka çok büyük eleştirmen olan Fredric Jameson'a "Fred, sadece sevdiğin şeyi yapısöküme uğratabilirsin" demişti. Çünkü içeriden, gerçek bir yakınlıkla yapıyorsunuzdur. İçinde çalkalanırsınız. Yapısöküm bu türden bir eleştiridir.

Peki, Derrida'nın yapısöküme uğratmaya çalıştığı şey neydi? Batı felsefesini yeni bir ışık altında nasıl yorumlamaya çalışıyordu?

Yüzyıllardır değişmeksizin hakim olma durumuna dönük bir odaklanma söz konusu. Bütün gruplar dışlanmaktadır çünkü belirli türden bir hakim söylem yerleşikleşmiş durumdadır. Yine Derrida, Afrika'daki sözlü kültüre dair de çok güçlü bir şey söylemiştir: Afrikalılar yedi nesil geçmişlerini hatırlayabiliyor; bizse bu kapasiteyi yitirdik. "Yazma"nın "hafıza" denen tıbbi kumaşta meydana geldiği yer de burasıdır. Derrida da bunu Freud ile bağlantılandırır. Dediği şey, gerçekliğe dikkatli biçimde bakmamızdır. Bir kodlama söz konusudur, böylece diğer insanlar, orada bulunmamışlarsa bile bizim söylediklerimizi anlayabilir. Derrida işte bu kodlamanın felsefi geleneklerde nasıl hasıraltı edildiğine bakar.

Gramatoloji kitabının çevirisi üzerinde çalışmaya 1960'ların sonunda başladınız. O zamanlar tanınmayan bir akademisyendiniz ve Derrida da Birleşik Devletler'de büyük ölçüde tanınmış değildi. Bu kitap, fazlasıyla kuramsal ve okunması zor bir kitaptı, halen de öyle. Böylesi göz korkutucu bir projeye girişmeyi neden istediniz?

Pekâlâ, Derrida'nın kim olduğunu pek bilmiyordum. 1967'de 25 yaşındaydım, Iowa Üniversitesi'nde öğretim üyesiydim ve kendimi entelektüel açıdan donanımlı tutmaya çalışıyordum. Bu nedenle de katalogdan okumamı gerektirecek denli alışılmadık gibi görünen kitaplar sipariş ediyordum; kitabı nasıl elime aldığımın hikâyesi böyle.